

NORGES HØYESTERETT

Den 29. juni 2005 avsa Høyesterett dom i

HR-2005-01045-A, (sak nr. 2005/42), sivil sak, anke,

A (advokat Inger Marie Sunde)

mot

Bs dødsbo

C

D (advokat Halvor Urrang Simonsen –
til prøve)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Mitsem**: Saken gjelder spørsmålet om en gavetransaksjon er ugyldig fordi giveren hadde en alvorlig sinnslidelse.
- (2) E, født 0.0.1913, og F, født 0.0.1906, giftet seg i 1951. Ektefellene, som var barnløse, opprettet i 1961 et gjensidig testament. F døde i 1974, og i samsvar med testamentet arvet E ”heile fellesbuet som rettmessig erverva eigedom”. I testamentet het det videre at ved lengstlevendes død ”vert buet å dela millom våre arvingar med halvparten på fyrstavlidne sine arvingar og den andre halvpart på sistavlidne sine arvingar”.
- (3) Etter at ektemannen var gått bort, flyttet E tilbake til barndomshjemmet, der hennes mor og to brødre bodde. Moren døde på 1980-tallet. Senere kom den ene av brødrene, G, på Sveio Omsorgssenter. Den andre broren, H, døde i januar 2000. Ved hans bortgang arvet E og G hver ca. 788 000 kroner.
- (4) Etter at H døde, kunne E – også fordi hun hadde en fysisk funksjonshemning – ikke klare seg alene. Hun flyttet til sin kusine A, ankende part, inntil hun fra mars 2000 fikk plass på Sveio Omsorgssenter.
- (5) Den 2. mai 2001 døde G, og E arvet 1 671 063 kroner etter ham.

- (6) A, som er født i 1921, var den som sto E nærmest etter at hennes brødre var gått bort. Hun hadde i lengre tid i realiteten også fungert som hjelpeverge for E, og 15. august 2001 ble hun formelt oppnevnt som hjelpeverge, jf. vergemålsloven § 90 a. Tilsynslegen ved omsorgssentret hadde da bekreftet at E var aldersdement og derfor ikke kunne ivareta sine anliggender. Oppnevningen var ikke begrenset til særlige anliggender, men gjaldt generelt, jf. vergemålsloven § 90 b.
- (7) Arven etter G fordelte E med 200 000 kroner til Det Norske Misjonsselskap, 100 000 kroner til Vikse Bedehus og 100 000 kroner til Sveio Omsorgssenter. Resten – 1 271 063 kroner – ble fordelt på gjenlevende fettere og kusiner, med like stor del til morssiden og farssiden. På morssiden fikk åtte søskenbarn 79 441 kroner hver, på farssiden fikk tre søskenbarn, herunder A, 211 844 kroner hver. Erklæringen om gaveoverføringen ble undertegnet av E og A, og deretter – 25. september 2001 – av overformynderen i Sveio. Erklæringen ble antagelig satt opp på denne datoen eller umiddelbart før.
- (8) E døde 3. november 2001. Hennes bo besto av bankinnskudd på noe over en million kroner, som i samsvar med det gjensidige testamentet fordeles med en halvpart til hennes og en halvpart til Fs slekt.
- (9) Slektsarvingene etter F – hans søster B og brorsønnene C og D – mente at Es utdeling til søskenbarna var ugyldig; overføringen til misjonsselskapet, bedehuset og omsorgssentret ble ikke anfektet. De anla 3. september 2002 sak ved Haugesund tingrett, med krav om at A skulle betale 1 271 063 kroner til Es dødsbo, med sikte på en videre fordeling i samsvar med det gjensidige testamentet. Tingretten avsa 13. februar 2003 dom med slik domsslutning:
- ”1.   A betaler kr 211 844 til Es dødsbo, med tillegg av lovens morarentesats fra 07 09 2002 av et beløp på kr 190 660. Beløpet forfaller til betaling 14 dager etter dommens forkynnelse.
2.   Partene bærer hver sine saksomkostninger.”
- (10) Begge sider anket tingrettens dom til Gulating lagmannsrett. Under saksforberedelsen for lagmannsretten avgikk B ved døden. Lagmannsretten avsa 18. november 2004 dom med slik domsslutning:
- ”A tilpliktes å betale C kr 211.810,50 – kronertohundreogellevetusenåttehundreogti 50/100, D kr 211.810,50 – kronertohundreogellevetusenåttehundreogti 50/100 og B – hennes dødsbo ved C og D kr 211.810,50 – kronertohundreogellevetusenåttehundreogti 50/100 innen 14 – fjorten – dager etter forkynnelsen av denne dommen og med tillegg av rente etter lov om forsinket betaling § 3, 1. ledd fra 07.09.2002 til betaling skjer.”
- (11) Lagmannsrettens dom er avsagt under dissens, idet mindretallet stemte for å frifinne A. Det bemerkes at det av dommen fremgår at lagmannsretten mente partene burde bære sine egne omkostninger, men dette er ikke kommet til uttrykk i domsslutningen.
- (12) Så vel tingretten som lagmannsrettens flertall kom til at E var i en demenstilstand som måtte karakteriseres som en alvorlig sinnslidelse, og at sykdommen hadde påvirket disposisjonen. Gavetransaksjonen var derfor ugyldig. Mens tingretten fant at A bare kunne pålegges å betale tilbake det hun selv hadde mottatt, ble hun av lagmannsrettens flertall kjent erstatningsansvarlig for det beløpet som etter det gjensidige testamentet ville ha tilflytt slektsarvingene etter F.

- (13) A har påanket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Som en ny anførsel for Høyesterett har ankemotpartene gjort gjeldende at transaksjonen også er i strid med avtaleloven § 36. For øvrig står saken i det alt vesentlige i samme stilling som for lagmannsretten.
- (14) *Ankende part* – A – anfører i det vesentlige:
- (15) Overføringen av arven etter G skjedde etter Es uttrykte vilje. På transaksjonstidspunktet hadde hun ingen alvorlig sinnslidelse. Under ingen omstendighet har en slik lidelse virket inn på disposisjonens innhold. Gavetransaksjonen var dessuten i samsvar med et ønske E tidligere hadde hatt, og den vil derfor også være gyldig som en reproduktiv disposisjon.
- (16) Gaveoverføringen kan heller ikke karakteriseres som illojal i forhold til ankemotpartene. Dette bekreftes også ved at arveloven § 17 tredje ledd, jf. § 67 nr. 2 gir adgang til skifte i slike tilfeller. E hadde heller ikke misbrukt fellesformuen, og etter et nøkternt levesett etterlot hun seg ikke ubetydelige midler til fordeling etter det gjensidige testamentet.
- (17) A var inhabil som hjelpeverge, siden hun selv ble begunstiget ved transaksjonen. Dette kan imidlertid ikke føre til ugyldighet. Noen ugyldighetsgrunn etter avtaleloven § 36 foreligger heller ikke. Det må tas hensyn til at det dreier seg om en disposisjon i grenseområdet til arveretten, der § 36 ikke kan anvendes.
- (18) Under ingen omstendighet har A handlet uaktsomt og erstatningsbetingende. Hun tok på forhånd kontakt med skifteretten for å forhøre seg om hvordan Es ønske kunne gjennomføres, og hun forholdt seg i samsvar med det som da ble opplyst. Overføringen ble også godkjent av overformynderen. Hilda kan under ingen omstendighet pålegges å betale mer enn det beløpet hun selv har mottatt.
- (19) *Ankende part* har nedlagt slik påstand:
- ”Prinsipalt**
1. **A frifinnes.**
- Subsidiært**
2. **A dømmes til å betale Bs dødsbo ved C og D, C og D til sammen kr. 211.844,00, med tillegg av lovbestemt forsinkelsesrente fra 070902 til betaling skjer.**
- For begge**
3. **A tilkjennes saksomkostninger for Haugesund tingrett og Gulating lagmannsrett. A/det offentlige tilkjennes saksomkostninger for Norges Høyesterett.”**
- (20) *Ankemotpartene* – Bs dødsbo, C og D – anfører i det vesentlige:
- (21) Da gavetransaksjonen fant sted hadde E en alvorlig sinnslidelse. Dette var oppfatningen til så vel tilsynslegen som personalet på omsorgssentret. Og det bekreftes av den testen hun gikk igjennom i mai 2001. A må, som omgivelsene ellers, ha forstått at E var dement.

- (22) Gavetransaksjonen var påvirket av sinnslidelsen. Det må legges til grunn at E ikke forsto hva disposisjonen gikk ut på, og hun var ute av stand til å vurdere hvilke alternativer som forelå. Hun hadde ellers respektert det gjensidige testamentet, og det er ingen holdepunkter for at hun hadde noe ønske om å styre midler unna Fs slekt. Det er heller ikke grunnlag for å fastslå at det dreier seg om en reproduktiv disposisjon.
- (23) Disposisjonen er derfor ugyldig. Ugyldighet følger dessuten også av avtaleloven § 36.
- (24) A nøt selv godt av transaksjonen. Hun var derfor inhabil som hjelpeverge, og det burde ha vært oppnevnt setteverge etter vergemålsloven § 15 annet ledd, jf. § 90 c.
- (25) Hun må pålegges å tilbakeføre hele det beløpet som ble styrt unna Fs slekt, eventuelt som et erstatningskrav. Det kan ikke spille noen rolle at overformynderiet godtok transaksjonen. Overformynderen var heller ikke klar over at E hadde vært gift og at det forelå et gjensidig testamente. A var derimot fullt på det rene med testamentet.
- (26) Ankemotpartene har nedlagt slik påstand:

”1. A dømmes til å betale

- a) kr. 317.765,75 til Bs dødsbo med tillegg av 12 % rente fra 07.09.02 til 1.01.04, 9,75 % rente fra 1.01.04 til 31.06.04 og 8,75 % rente fra 01.07.04 til betaling skjer.
- b) Kr. 158.882,87 til C med tillegg av 12 % rente fra 07.09.02 til 01.01.04, 9,75 % rente fra 01.01.04 til 31.06.04 og 8,75 % rente fra 01.07.04 til betaling skjer.
- c) Kr. 158.882,87 til D med tillegg av 12 % rente fra 07.09.02 til 01.01.04, 9,75 % rente fra 01.01.04 til 31.06.04 og 8,75 % rente fra 01.07.04 til betaling skjer.

2. A betaler sakens omkostninger for Haugesund tingrett, Gulating lagmannsrett og Norges Høyesterett til Bs dødsbo, C og D.”

- (27) *Jeg er kommet til at anken fører frem.*
- (28) En disposisjon som er avgitt av en person med en alvorlig sinnslidelse er ugyldig hvis disposisjonen er påvirket av sykdommen. Den grunnleggende forutsetning for å fastslå ugyldighet er således at vedkommende hadde en alvorlig sinnslidelse på tidspunktet for transaksjonen. Det må dessuten foreligge en årsakssammenheng mellom lidelsen og disposisjonen.
- (29) Før jeg går nærmere inn på den disposisjonen som saken gjelder, vil jeg gi en kortfattet beskrivelse av Es livsløp.
- (30) E, født ---, giftet seg i 1951, 37 år gammel, med F. Hun flyttet da til ektemannens hjemsted, Mølstrevåg i Sveio kommune. Frem til da hadde hun bodd i sitt barndomshjem på Strømsvoll i Sveio, sammen med moren og brødrene John og G. Etter at F avgikk ved døden i 1974, flyttet E tilbake til moren og brødrene.
- (31) Jeg legger til grunn at det må ha vært svært tette bånd mellom E og hennes nære familie, og at hun i det hele hadde en sterk slektsfølelse. Den omstridte disposisjonen må vurderes på denne bakgrunn.

- (32) E og F hadde i 1961 opprettet et gjensidig testament. Testamentet begrenset ikke lengstlevendes fulle rådighet i levende live over fellesmidlene og det lengstlevende senere måtte erverve. Jeg legger til at det vesentlige aktivum under ekteskapet var ektefellenes bolig, som E i 1980 solgte til B for 90 000 kroner. Denne salgssummen har E, så vidt jeg forstår, ikke rørt. Den inngår således i de ikke ubetydelige bankinnskudd hun etterlot seg, som blir å fordele på de to slektene i samsvar med det gjensidige testamentet.
- (33) Tvisten gjelder fordelingen av den arven E fikk etter sin yngre bror G, som døde i mai 2001. Disse midlene ble i det vesentlige gitt videre til søskenbarna. Som tidligere nevnt, er overføringen til misjonsselskapet, bedehuset og omsorgssentret ikke angrepet.
- (34) Jeg kan ikke se at en slik overføring til slekten kan karakteriseres som på noen måte påfallende. Den kan etter mitt syn heller ikke karakteriseres som illojal i forhold til Fs slekt og deres stilling som sekundærarvinger etter testamentet. Jeg minner også om at det nå var gått 40 år siden testamentet ble opprettet og 27 år siden ektemannen gikk bort.
- (35) Ankemotpartene mener at transaksjonen må kjennes ugyldig fordi E var aldersdement. Hun hadde dermed en alvorlig sinnslidelse, og sinnslidelsen skal ha påvirket disposisjonen.
- (36) Til dette bemerkes at det ikke er tvil om at en demenstilstand kan være så alvorlig at den, rettslig sett, må karakteriseres som en alvorlig sinnslidelse. Men hvorvidt det i Es tilfelle forelå en slik kvalifisert svekkelse, fremstår som usikkert.
- (37) De forklaringer om hennes tilstand som i ettertid er avgitt av parter og vitner, spriker sterkt. Og rent generelt kan slike etterfølgende forklaringer være påvirket av tvisten og den interesse man måtte ha i utfallet. Jeg legger større vekt på de begivenhetsnære bevis. Dette dreier seg først og fremst om legejournalen fra omsorgssentret og om den testen E gjennomgikk 31. mai 2001, en såkalt Mini Mental Status, MMS. Denne testen ble utført av tilsynslegen ved omsorgssentret, som også – som et uhildet vitne – har forklart seg om sin oppfatning av E. Jeg legger til at det ikke ble foretatt ytterligere undersøkelser av hennes mentale tilstand.
- (38) Lagmannsrettens flertall har lagt betydelig – og etter mitt syn for stor – vekt på utfallet av MMS-testen, der E oppnådde 14 av 30 mulige poeng.
- (39) MMS er ikke i seg selv tilstrekkelig til å diagnostisere aldersdemens, men er ment som et ledd i en diagnostisk utredning. Av en instruksjon til MMS, som i norsk utgave er utarbeidet av professor, dr.med. Knut Engedal og seniorforsker, cand.psychol. Per Kristian Haugen, fremgår at for personer over 75 år vil et testresultat på 0–23 poeng vanligvis være et uttrykk for kognitiv svikt – og da slik at 0–11 poeng tyder på en alvorlig svikt, 12–17 på en moderat svikt, 18–23 poeng på en mild svikt. Testresultatet til E tyder således på at hun hadde en kognitiv svikt – noe det i og for seg heller ikke er grunn til å betvile – men at det dreide seg om en moderat svikt.
- (40) MMS-testen gir ikke et tilstrekkelig grunnlag for å konstatere at E hadde en alvorlig sinnslidelse. Jeg legger til at testen også ble gjennomført kort tid etter at broren H døde. Hos eldre mennesker kan en depresjon forveksles med demens, og påkjenningen ved brorens bortgang kan ha medvirket til et lavere testresultat.

- (41) Tilsynslegen har forklart at testresultatet bekreftet det inntrykk han, uavhengig av testen, hadde dannet seg av Es mentale tilstand. Jeg forstår dette slik at han betraktet henne som moderat dement. Det fremgår for øvrig også av hans forklaring for Høyesterett at det frem til transaksjonstidspunktet i september 2001 ikke tilkom noen endring i hennes mentale fungering.
- (42) Legejournalen fra omsorgssentret gir heller ikke grunnlag for å konkludere med at E hadde en alvorlig sinnslidelse da transaksjonen fant sted i slutten av september 2001. Den 8. februar 2001 beskrives E som ”våken, klar og orientert for tid, sted og situasjon”, idet hun også ”gjør greit rede for seg”. Deretter later det til at tilstanden gradvis forverres. Hun blir tiltagende urolig, og hun medisineres for fysiske og psykiske plager. Det fremgår også at hun ringer til sin kusine for å høre om moren og broren John er døde. I andre sammenhenger kan hun imidlertid være adekvat. Utover i oktober blir hun mer uklar, slik at hun etter hvert heller ikke kjenner tilsynslegen igjen, og 25. oktober 2001 registreres det at hun ”roper mye”.
- (43) Som nevnt, har lagmannsrettens flertall etter mitt syn lagt for stor vekt på testresultatet til støtte for sin konklusjon om at E hadde en alvorlig sinnslidelse. Selv på bakgrunn også av beskrivelsen i journalen, og den oppfatning tilsynslegen hadde, hefter det usikkerhet ved om dette grunnleggende vilkåret for ugyldighet foreligger. Slik saken ligger an, er det imidlertid unødvendig å ta et definitivt standpunkt i så henseende, idet jeg ikke finner å kunne legge til grunn at transaksjonen var påvirket av lidelsen.
- (44) Tilsynslegen har forklart at E ikke hadde korrekte begrep om større pengesummer, og at hun neppe var i stand til å prioritere mellom en rekke gavemottakerne, noe lagmannsrettens flertall også har lagt vekt på. Men ifølge tilsynslegens forklaring, må E ha vært klar over at hun hadde arvet sine brødre, og hun hadde også oppfatninger om hva som var ”rettferdig”. Dette, sett i sammenheng med innholdet i transaksjonen, fremstår for meg som mer sentralt for vurderingen.
- (45) A var inhabil til å medvirke som hjelpeverge til disposisjonen, som hun selv nøt godt av. Slik inhabilitet kan gi grunnlag for mistanke om at disposisjonen er fremkalt ved mislig påvirkning, eller at den mer er uttrykk for hva A fant rett og rimelig enn uttrykk for Es eget ønske.
- (46) Jeg kan imidlertid ikke se at det er grunnlag for å hevde at dette var situasjonen. Midlene kom fra Es bror, og de ble gitt videre til slekten, til deres søskenbarn. Slik jeg ser det, må denne overføringen av arven etter G sees som utslag av Es sterke slektsfølelse, som hun – slik jeg forstår tilsynslegen – fortsatt hadde i behold, og av hennes oppfatning om hva som var en rettferdig disponering av midler som kom fra hennes egen slekt.
- (47) Når E således foretar en i utgangspunktet helt upåfallende overføring til søskenbarna av midler som stammet fra broren – med en halvpart til farens og en annen halvpart til morens gren – kan jeg vanskelig se at det er grunnlag for å konkludere med at det dreier seg om en disposisjon som var påvirket av hennes sinnslidelse. Jeg kan heller ikke se at E skulle ha manglet den nødvendige innsikt i disposisjonens innhold. Det dreier seg ikke om en spesielt komplisert eller egenartet disposisjon.

- (48) Jeg legger til at den omstendighet at A var inhabil som hjelpeverge – idet hun selv ble tilgodesett, som et av søskenbarna – ikke fører til at transaksjonen blir ugyldig. Anførselen om ugyldighet etter avtaleloven § 36 kan klart ikke føre frem.
- (49) A må etter dette frifinnes.
- (50) Jeg finner at saksomkostninger ikke bør tilkjennes for noen instans, jf. tvistemålsloven § 172 annet ledd og § 180 annet ledd.
- (51) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. A frifinnes.
2. Saksomkostninger tilkjennes ikke for noen instans.

- (52) Dommer **Bruzelius:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (53) Dommer **Tjomsland:** Likeså.
- (54) Dommer **Oftedal Broch:** Likeså.
- (55) Justitiarius **Schei:** Likeså.

- (56) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. A frifinnes.
2. Saksomkostninger tilkjennes ikke for noen instans.

Riktig utskrift bekreftes: